

Verkenmend booronderzoek
Plangebied Campina Melkfabriek, Hilversum
Eric Norde

Zuidnederlandse Archeologische Notities

Amsterdam 2009
Archeologisch Centrum Vrije Universiteit - Hendrik Brunsing Stichting

Colofon
Opdrachtgever: Dudok Ontwikkeling
Project: Hilversum - Campina Melkfabriek
Plaats documentatie: ACVU-HBS
Objectcode: HIL-CAM-09
CIS-code: 35390
Gemeente: Hilversum
Plaats: Hilversum
Kaartblad: 32A
Bevoegd gezag: Gemeente Hilversum
RD-hoekcoördinaten: 141.238/471.224
141.302/471.238
141.398/471.305
141.315/471.394
Status: **Concept**
Auteurs: drs. E.H.L.D. Norde
Grafische Bewerking: B. Rijns
Auteursite: drs. J. van Renswoude
ISBN/EAN:

©ACVU-HBS Amsterdam, juni 2009
Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit - Hendrik Brunsing Stichting, Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

INHOUD

3	SAMENVATTING	
4	1 INLEIDING	
4	1.1 Motivatie	
4	1.2 Doel en vraagstelling van het onderzoek	
4	1.3 Plangebied	
5	1.4 Opzet van het rapport	
6	2 VOORONDERZOEK	
7	3 VERKENNEND HOORONDERZOEK VSO3	
7	3.1 Doelstelling	
7	3.2 Werkwijze	
7	3.3 Resultaten	
7	3.4 Milieukundig onderzoek	
8	3.5 Beantwoording vraagstelling	
8	3.6 Conclusie	
9	4 CONCLUSIE	
10	5 AANBEVELINGEN	
11	LITERATUUR	
	BIJLAGEN	
	1. Locatie van het plangebied	
	2. Locatie van de boringen	
	3. Boorstaten	

Momenteel wordt door Durdok Ontwikkeling gewerkt aan een nieuwe bestemming voor het terrein van de voormalige Campina Melkfabriek aan de Larenseweg 34 te Hilversum. In opdracht van Durdok Ontwikkeling heeft de Hendrik Brunsting Stichting van het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam voor dit plangebied een archeologisch verkennend booronderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek is het gevolg op het in 2008 door ACVU-HBS uitgevoerde bureauonderzoek en dient om de in dit onderzoek opgestelde verwachting te controleren en waar mogelijk aan te vullen.

Het terrein bevindt zich in een zone waarvoor een middelhoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische resten geldt. Tijdens het bureauonderzoek is echter gebleken dat een groot deel van het terrein verstoord is door de omvangrijke fundering en onderkeldering van de melkfabriek. Het uitgevoerde booronderzoek is gericht op die delen van het plangebied waarin zich mogelijk nog onverstoorde bodemprofielen bevinden.

Het onderzoek kon slechts gedeeltelijk worden uitgevoerd, aangezien zich binnen het vrijwel gehele plangebied een ondoordringbaar puinpakket bevindt. De boring die wel tot een grotere diepte gezet kon worden vertoont een geheel verstoord bodemprofiel tot op een niveau waarop geen archeologische resten meer verwacht kunnen worden.

Ter aanvulling op het veldwerk is het in 2007 door Oranjewoud uitgevoerde milieukundig onderzoek geraadpleegd. Tijdens dit onderzoek zijn in totaal 33 boringen gezet. Uit dit onderzoek valt af te leiden dat de bodemopbouw binnen het plangebied grotendeels verstoord is.

Ondanks het feit dat de geplande boringen niet geheel konden worden uitgevoerd, achten wij de kans groot dat het gehele plangebied verstoord is en dat er geen archeologische resten meer verwacht kunnen worden. Zelfs als zich nog onverstoorde delen binnen het plangebied bevinden, zou dit te weinig mogelijkheden bieden om eventueel aanwezige archeologische waarden te onderzoeken. Wij adviseren dan ook om het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkelingen.

I INLEIDING

I.1 ALGEMEEN

Op het terrein van de voormalige Campina-melkfabriek aan de Larensseweg 34 in Hilversum is door ACVU-HBS een bureauonderzoek uitgevoerd. De melkfabriek is een beschermd monument en zal verbouwd worden tot appartementencomplex. Het plangebied zal daarbij grotendeels onderkelderd worden ten behoeve van een parkeergarage. Bij het hierna te beschrijven grondverzet zullen de eveneens op het terrein liggende nog onontdekte archeologische waarden onherroepelijk verloren gaan. Doel van het onderzoek is het toetsen van het tijdens het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerd verwachtingsmodel. Het onderzoek is er vooral op gericht om de bodemopbouw in kaart te brengen, waarbij geliefd wordt op de intactheid van het bodemprofiel. Het onderzoek is uitgevoerd conform KNA, versie 3.1.

I.2 DOEL - EN VRAAGSTELLING

Het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van boringen is verkennend van aard. Doel van verkennend onderzoek is het in kaart brengen van de bodemopbouw, waarbij het in het bureauonderzoek opgestelde verwachtingsmodel wordt gecontroleerd en eventueel aangevuld. Hierbij zal vooral worden geliefd op eventuele verstoringen van de bodem. Indien de bodem binnen het plangebied geheel verspoord is, kunnen er geen intacte archeologische waarden meer verwacht worden. Daarnaast kunnen tijdens het verkennend onderzoek eventuele aanwezige archeologische waarden in kaart worden gebracht. Dit is echter niet het hoofddoel. Uiteindelijk dient het onderzoek te resulteren in een advies ten aanzien van eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

Het veldonderzoek dient in deze eerste verkennende fase in ieder geval antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Wat is de opbouw, genese en gaafheid van het bodemprofiel?
2. Zijn er bepaalde gebiedsdelen te begrenzen waar de bodem zodanig verspoord is dat geen intacte archeologische resten meer te verwachten zijn?
3. Zijn er in het plangebied aanwezig in de boringen opgemerkt die duiden op de aanwezigheid van archeologische nederzettingen?

I.3 LIGGING VAN HET PLANGEBIED EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het noordoostelijke deel van Hilversum en wordt omsloten door de Larensseweg en aangrenzende bewoningblokken langs de Eemnesserweg en de Amperstraat. De oppervlakte van het terrein bedraagt ca. 12.800 m².

Het terrein bestaat grotendeels uit gebouwen van de voormalige Campina melkfabriek. Deze gebouwen staan momenteel leeg. Een aanzienlijk deel van de opgaande bebouwing is onderkelderd tot op een diepte van omstreeks 4,00 m beneden maaiveld. De niet onderkelderde delen van de fabrieksgebouwen zijn gefundeerd door dicht op een staande betonnen pijlers.² Ook de bijgebouwen zoals het magazijn en de bedrijfsgarage zijn slechts deels onderkelderd. De bodem van de kelder onder het voormalige woonhuis Larensseweg 36 ligt op 4,20 m beneden maaiveld. Bovendien was laatsgenoemde kelder toegankelijk middels een schuin ingegraven arijs.

Het plangebied zal opnieuw worden ingericht, waarbij onder andere een ondergrondse parkeergarage zal worden gerealiseerd. Het betreft een éenlaagse parkeerkelder met een aanlegdiepte van ongeveer 3,5 m beneden maaiveld. Een fors deel van het terrein zal door de aanleg van nieuwbouw met parkeerkelders verspoord worden.

¹ Hekman 2008, 5-6.
² Schumanns 2008, 5.

1.4 OPZET VAN HET RAPPORT

De verslaglegging van het uitgevoerde onderzoek zal per uitgevoerd onderdeel plaatsvinden. Na een korte bespreking van het uitvoerd archeologisch onderzoek in het plangebied zal in het derde hoofdstuk de onderzoeksstrategie en de resultaten van het uitgevoerde onderzoek worden toegelicht. Hoofdstuk 4 zal ingaan op de conclusies die aan de hand van het onderzoek kunnen worden getrokken. In hoofdstuk 5 zullen tot slot aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot de verdere ontwikkeling van het plangebied.

In 2008 is voor het plangebied een bureauonderzoek uitgevoerd, waarbij een gespecialiseerd verwachtingsmodel is opgesteld.³ Uit dit onderzoek is gebleken dat het plangebied een middelhoge

verwachting heeft voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Het terrein ligt binnen Hilversum in een zone waarvoor uitgegaan wordt van een middelhoge kans op de aanwezigheid van archeologische resten. Gezien de ligging op de voormalige *Hilversumer Eng* aan de rand van de voormalige heide bestaat op het terrein vooral kans op de aanwezigheid van archeologische resten uit de periode Paleolithicum-Late Middeleeuwen. Van het terrein zelf zijn geen bekende archeologische vindplaatsen bekend maar op ongeveer 600 m ten noordoosten van het plangebied zijn scherven uit de Bronstijd gevonden. Verder is in het verleden een deel van een vroegmiddeleeuwse grafveld gevonden aan de Liebergerweg op ongeveer 600 m ten zuiden van het plangebied. Ten oosten hiervan werden in 1964 bij de bouw van een kerkhuis twee resten van zwaarden gevonden, behorende bij het grafveld.

Een groot gedeelte van het plangebied zal echter tot op grote diepte verstoord zijn als gevolg van diverse bouwwerkzaamheden in het verleden. Het plangebied is bebouwd met diverse gebouwen behorend bij de voormalige melkfabriek. Een aanzienlijk deel van de opgaande bebouwing is onderkelderd tot op een diepte van omstreeks 4,00 m beneden maaiveld. De niet onderkelderde delen van de fabrieksgebouwen zijn gefundereerd door dicht op een staande betonnen pijlers. Ook de bijgebouwen zoals het magazijn en de bedrijfsgarage zijn slechts deels onderkelderd. De bodem van de kelder onder het voormalige woonhuis Larenseweg 36 ligt op 4,20 m beneden maaiveld. Boven-dien was laatsgenoemde kelder toegankelijk middels een schuin ingegraven atric.

3 VERKENNEND BOORONDERZOEK

3.1 DOELSTELLING

Het Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen is verkenkend van aard en heeft in de eerste plaats tot doel de in het Bureauonderzoek geformuleerde verwachting ten aanzien van archeologische waarden in het plangebied aan te vullen en te toetsen door de bodemopbouw in kaart te brengen. Hierbij wordt specifieke aandacht besteed aan de intactheid van het bodemprofiel. Daarnaast kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden in kaart worden gebracht. Dit is echter niet het hoofddoel van een verkenkend onderzoek. Indien er tijdens deze fase van onderzoek geen archeologische waarden aangetroffen, hoeft dit niet te betekenen dat deze niet aanwezig kunnen zijn.

3.2 WERKWIJZE

In eerste instantie zouden er verspreid over het plangebied zes boringen worden gezet op die plaatsen waarvan het de verwachting was dat de oorspronkelijke bodem min of meer intact zou zijn. Dit bleek echter als gevolg van de aanwezige verharding niet mogelijk.

De plaatsing van de boringen in het veld (X- en Y-coördinaten) heeft plaatsgevonden met behulp van een GPS. Hiervoor is gebruik gemaakt van een Magellan eXplorist 600 Handheld GPS, met een gemiddelde nauwkeurigheid van 3 m tot 5 m. Op plaatsen waar de begroeiing met bomen zeer dicht was bedroeg de nauwkeurigheid tussen 5 en 10 meter. Als gevolg van de begroeiing was het niet mogelijk om de hoogte van de boringen te bepalen.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmannboor, met een diameter van 0,07 m. Het opgebrachte materiaal is om de tien centimeter diepte bemonsterd en beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB), welke gebaseerd is op NEN5104.⁴ Naast lithologische en bodemkundige aspecten is in het bijzonder aandacht besteed aan het wel of niet voorkomen van archeologische indicatoren als houtskool, verbrande klei/leem, aardewerk, (on)verbrand bot, natuursteen, fosfaatresten en baksteen en andere niet natuurlijke insluitels of eventuele bewo-

nings- of vegetatielagen.

Documentatie in het veld heeft plaatsgevonden met behulp van een veldcomputer. De data

zijn ingevoerd met gebruik van het *sofware* pakket Deborah2 v2.6.⁵

3.3 RESULTATEN

De eerste twee boringen konden niet verder worden gezet dan tot een diepte van 60 cm benden maaiweld. Onder de asfaltverharding bevindt zich een recente puinlaag bestaande uit baksteenpuin en steenkoolgruis. Omdat het vanaf 60 cm niet mogelijk was om verder te boren, kon de dikte van deze puinlaag niet worden bepaald.

De derde boring kon worden doorgezet tot een diepte van 160 cm onder het maaiweld. Uit deze boring blijkt dat de bodem tot een diepte van 140 cm onder het maaiweld verschoord is als gevolg van graafwerkzaamheden. De bovenste 120 cm bestaat uit een opgeburchte laag en een verschoord esdek. Ik dit pakket bevinden zich veel brokken recent baksteen en steenkool. Tussen 120 en 140 cm benden maaiweld bevindt zich een verschoorde C-horizont (oorspronkelijk moeder materiaal) bestaande uit zwak siltig, matig fijn zand. Vanaf 140 cm is er sprake van een onverschoorde C-horizont.

3.4 MILIEUKUNDIG ONDERZOEK

Omdat het als gevolg van de puinverharding niet mogelijk was om de noodzakelijke boringen te zetten (normaal geldt als richtlijn 6 boringen per ha.), is gebruik gemaakt van een door Oranjewoud uitgevoerd milieukundig onderzoek.⁶ Tijdens dit onderzoek zijn in totaal 33 boringen gezet tot een diepte van 1 en 3 meter benden maaiweld. Ondanks het feit dat deze boringen niet ten behoeve van

⁴ Bosch 2005 en Nederlands Normalisatie Instituut 1989.

⁵ RAAF 2006.

⁶ Oranjewoud projectnummer 171992.

een archeologisch onderzoek zijn gezet, bieden deze wel inzicht in de mate van verstoring van het bodemprofiel.

"In vrijwel alle boringen worden vanaf de verharding tot een diepte van maximaal 1,4 m —mv bodemla-
gen aangetroffen met daarin zwakke tot sterke bijmengingen met puin, kool, slakken en/of ander bodemverreind
materiaal".⁷ De aanwezigheid van puin, kool en slakken duidt er op dat deze boringen boringen zijn
gezet op locaties met een verstoord bodemprofiel.

3.5 PLANTWOORDING VRAAGSTELLING

1. Wat is de opbouw, genese en gaaffheid van het bodemprofiel?

Vanwege de verstoring van het bodemprofiel kan de opbouw daarvan niet meer worden vastgesteld.
De boring toont een esdek dat direct op de C-horizont is gelegen; de top daarvan is tot een diepte
van 20 cm verstoord als gevolg van bouwwerkzaamheden. Vanwege deze verstoring is het niet mo-
gelijk om het oorspronkelijke bodemtype te bepalen.

2. Zijn er bepaalde gebiedsdelen te begrenzen waar de bodem zodanig verstoord is dat geen intacte archeologische resten meer te verwachten zijn?

Tijdens het onderzoek konden niet alle geplande boringen worden uitgevoerd. De boring tot op
grotere diepte kon worden doorgezet vertoont een volledig verstoord bodemprofiel. Er wordt aan-
genomen dat vrijwel het gehele plangebied verstoord zal zijn.

3. Zijn er in het plangebied aanwijzingen in de boringen opgemerkt die duiden op de aanwezigheid van archeo- logische Nederzettingen?

Tijdens het onderzoek is uitsluitend recente bouwpuin aangetroffen. Er zijn geen aanwijzingen voor
de aanwezigheid van een archeologische vindplaats.

3.6 CONCLUSIE

Tijdens het veldwerk bleek het niet mogelijk om alle geplande boringen uit te voeren. Dit werd
veroorzaakt door de aanwezige oppervlakte verharding en de daaronder gelegen puinpakketten.
Twee boring konden gezet worden tot een diepte van 60 cm beneden maaiveld en stuiten daar op
een ondoordringbare puinlaag. De derde boring kon tot een diepte van 160 cm beneden maaiveld
worden doorgezet. Deze boring toont een verstoord profiel tot 20 cm in de C-horizont, het niveau
waarop normaal gesproken archeologische sporen zichtbaar zijn. Onder deze verstoring kunnen geen
archeologische sporen meer worden verwacht (met uitzondering van diepe sporen, zoals waterput-
ten). Omdat niet alle geplande boringen gezet konden worden, kan niet worden uitgesloten dat er
binnen beperkte delen van het plangebied nog wel een ongescoorde bodemprofielen aanwezig zijn.

Binnen het plangebied Hilversum – Larenseweg 34 is een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek had tot doel om de in het bureauonderzoek opgeselde verwachting te controleren en waar mogelijk aan te vullen. Uit het bureauonderzoek was gebleken dat binnen het plangebied een middelhogere verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden geldt. Daarnaast wordt gesteld dat een groot gedeelte van het plangebied mogelijk verstoord is als gevolg van de ontwikke-

ling van de voormalige Campina fabriek.

Uit het verkennend booronderzoek is gebleken dat de bodem binnen het plangebied inderdaad tot op grote diepte verstoord. De verstoring reikt tot minimaal 20 cm in het oorspronkelijke moedermateriaal (C-horizon), het niveau waarop normaal gesproken archeologische sporen zichtbaar zijn. Onder de verstoring kunnen dus feitelijk geen archeologische waarden meer worden verwacht. Bij het booronderzoek dient wel te worden opgemerkt dat het niet mogelijk was om alle geplande boringen uit te voeren.

Vanwege het feit dat er niet voldoende boringen gezet konden worden, is het in 2007 door Oranjewoud uitgevoerde milieukundig onderzoek geraadpleegd. Uit dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat de bodem binnen het grootsce gedeelte van het plangebied verstoord is.

Op basis van de voorhanden zijnde informatie kan worden geconcludeerd dat de bodem binnen het grootsce gedeelte van het plangebied verstoord is tot een diepte waarop geen intacte archeologische waarden meer verwacht kunnen worden.

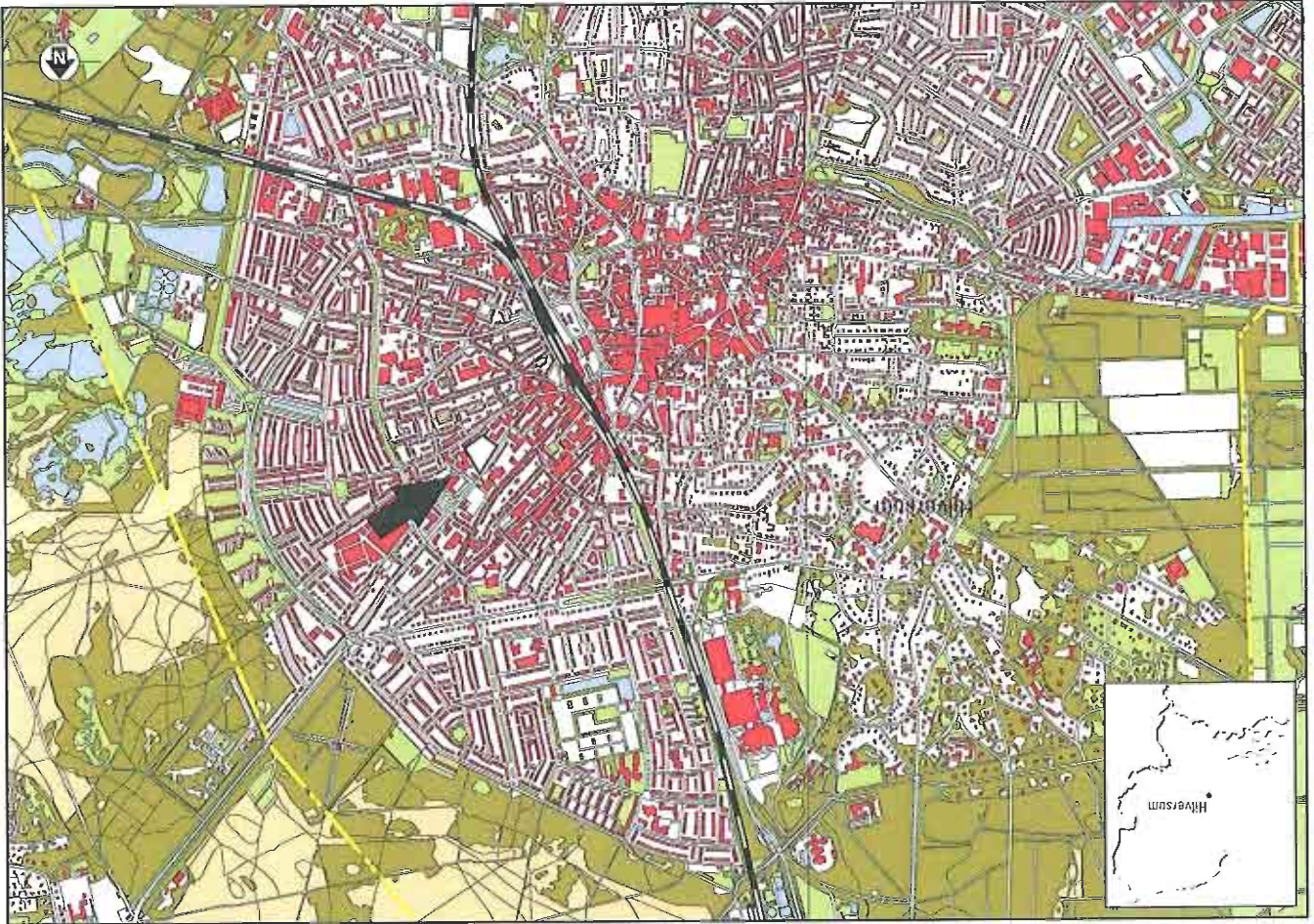
5 AANBEVELINGEN

Gezien de mate van verstoring van het plangebied kunnen er vrijwel geen intacte archeologische waarden meer worden verwacht. Zelfs als zich nog onveroorde delen binnen het plangebied bevinden, zou dit te weinig mogelijkheden bieden om eventueel aanwezige archeologische waarden te onderzoeken. Wij adviseren dan ook om het plangebied vrij te geven voor verdere ontwikkelingen. Bovenstaand advies dient door het bevoegd gezag, in deze de gemeente Hilversum, te worden omgezet in een formeel selectiebesluit.

LITERATUUR EN BRONNEN

- Bosch, J.H.A 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2*, Utrecht (TNO-rapport MITG 05-043-A).
- Centraal College van Deskundigen (CCVD) Archeologie 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1*, vastgesteld op 19 juni 2006, SIKB Gouda
- Lascaris, M.A., 2005: Werkdocument. Toelichting bij de archeologische verwachtingskaart voor Hilversum-stad. Inventarisatie en beschrijving van het aanwezig en vermoed archeologisch erfgoed in de gemeente Hilversum, Amsterdam. *Zuidnederlandse Archeologische Notities* 46.
- Nederlands Normalisatie-instituut 1989: *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Oranjewoud project 171992. *Rapport aanvullend bodemonderzoek Larensseweg 34 in Hilversum (voornamelijk Campina-terrein)*.
- RAAP 2006: *Deborah2, v2.6*, Amsterdam.
- Schuurmans, M. 2008: Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Campina Melkfabriek, Hilversum. *Zuidnederlandse Archeologische Notities* 146.

Bijlage 1. De locatie van het onderzoeksgebied Hilversum-Campina, met als inzet de locatie van Hilversum in Nederland.

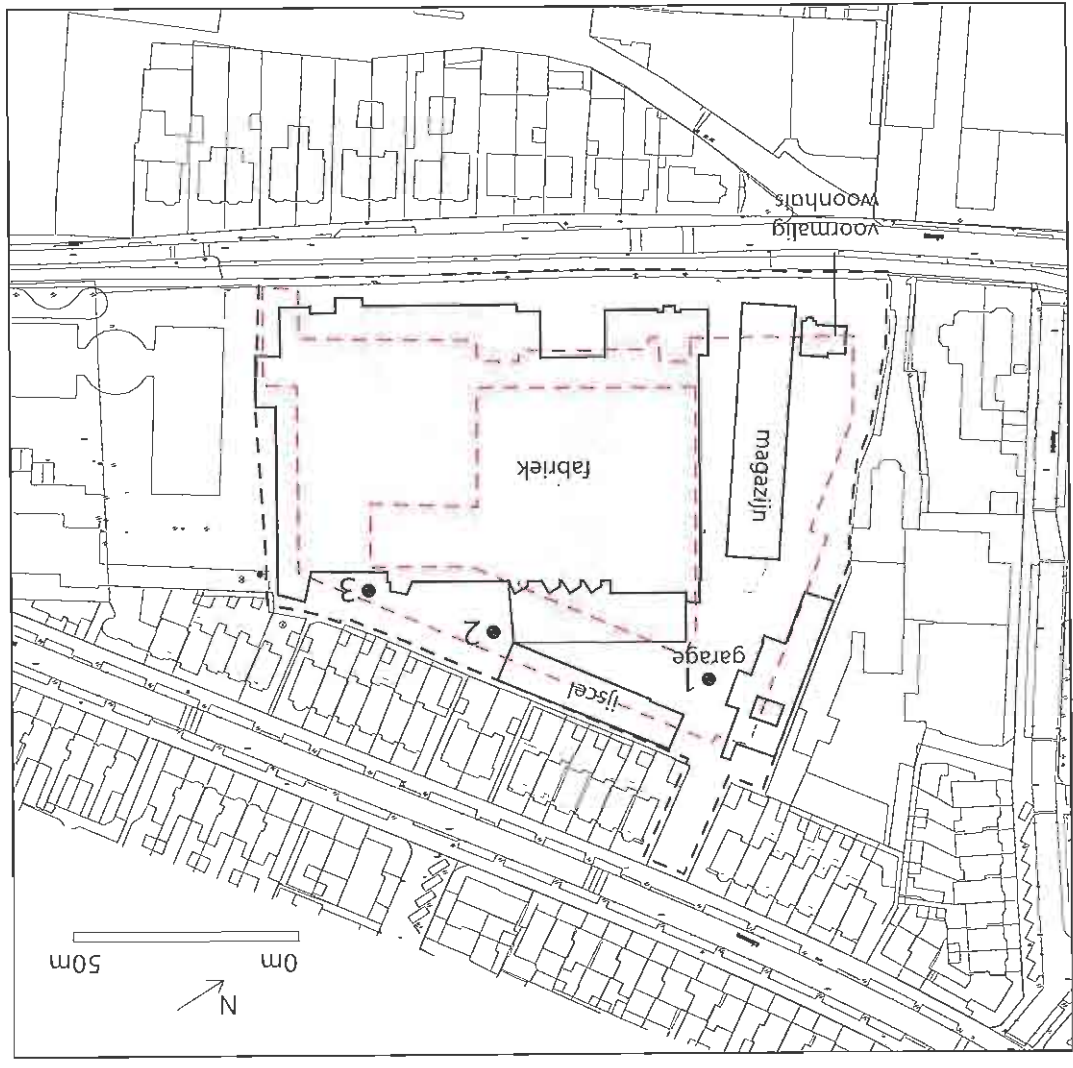

A

A begrenzing van het onderzoeksgebied.

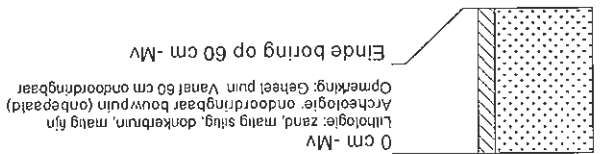
Bijlage 1. Hilversum Campina melkfabriek. Huidige en toekomstige situatie en boorpunten. A volledig verstoord, B puinpakket; verstoord, C grens plangebied, D ondergrondse parkeergarage, E boorpunten.

- A
- B
- C
- D
- E

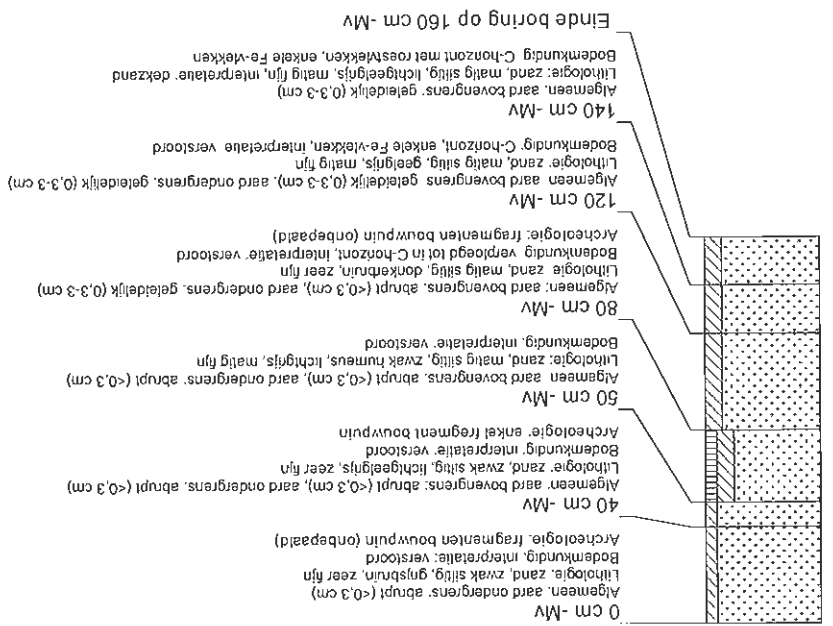
borling: 20090-2

beschryver: EN, datum: 3-6-2009, X: 141, Y: 471, precisie locatie: 10 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: verhard, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Hilversum, plaatsnaam: Hilversum, opdrachtgever: Dudo, uitvoerder: ACVU-HBS

borling: 20090-3

beschryver: EN, datum: 3-6-2009, X: 141, Y: 471, precisie locatie: 10 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: verhard, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Hilversum, plaatsnaam: Hilversum, opdrachtgever: Dudo, uitvoerder: ACVU-HBS

borling: 90050-1

beschryver: EN, datum: 3-6-2009, X: 141, Y: 471, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: verhard, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Noord-Holland, gemeente: Hilversum, plaatsnaam: Hilversum, opdrachtgever: Dudo, uitvoerder: ACVU-HBS

